

A kertész

Az út ott kiért a külvárosi temetőt övező, poshadt víztől, rothadt sástól és mételykórótól bűzlő csatornáig, ahogy a környékeliek mondták a hanyagság és a nagyravágyás különös hiábavalóságával, „az iparnegyed széléig”; nekem ugyan mondhatták, hiszen én sohasem jártam a „vízmű” épületén túl, csak láttam, ahogy reggelente mentem hazafelé, hogy itt valaminek vége van; miazmás helyszín, gondoltam mindig. Ha a szél kedvező volt, akkor nem éreztem azt az elborzasztó szagot, és nem kényszerített arra a boldogtalan képzelgésre, hogy mi lehet itt ősztől a tavasz elérkezéséig, amit mégis minduntalan, újra és újra elképzelttem, vagy azért, mondom, mert a szél számomra kedvezőtlen volt, vagy azért, mert kedvező volt, (nem beszélve most a szélcsendről, a hallatlan ritkán előforduló szélcsendről, ami egyébként is „egy istencsapás”!...) hogy tehát, ebben az utóbbi esetben, szabadon a megkülönböztetett figyelmet kiváltó októl, a részletek pontosítására törekedhetett fantáziám. Rá is ment erre, így élettársam, az önbecsülésem, s vezeklő féltékenységem, mondogatta az utolsó napokban, nem csak az ő szerelmét és szolgálatkészségét, de az én amúgy is gyenge idegrendszeremet is kikezdte. Ezt nem le-

hetett komolyan vennem, és nemcsak azért nem, mert a valóság nem engedelmeskedett ennek a gondolatnak, hanem mert megalázó volt és beteges eme okfejtésnek, úgymond, aggasztó nagyvonalúsága. Mert bár átéléseink valóban álomszerűek, gondoltam, kell legyen bennünk annyi tapintat az események s következésképpen a lehetséges események iránt, hogy azokkal részletekbe menően foglalkozzunk, mi több, alig van ennél lényegesebb kérdés, ahogy ezt szent meggyőződéssel állítottam és pimaszul hajtogattam is másfél évig szinte minden nap élettársamnak, a szobrászónőnek; – ott állok az ablaknál, háttal neki, nézem a puszpángokat kinn, és mondom, hogy engem mintha a tehetségem hajtana a járhatatlan utak elgondolására, sőt, hogy csak erre van tehetségem igazán. Jól tudtam a válaszát, ami az apjának, a kertésznek volt a véleménye, hogy az út mindig világos az előtt, akinek szeme van hozzá, akarata, figyelme, becsvágya, hogy előretörjön, hacsak nem nagyon öreg és fásult az illető. Élettársam ezt soha nem mondta így el, jól sejtette, hogy azt mondanám, amit még ma is gondolok, ha eszembe jut, hogy igenám!, de : egyfelől mi a bizonyosság arra, hogy az igazsághoz vezető út a szociális hasznosság, az egzisztenciális hasznosság vagy a transzcendentális hasznosság útja; és másfelől, ha bármelyik is, ebben az országban, ahol semmiféle hasznosságról nem lehet beszélni, csak kártékonyaságról, a becsvágy, s méginkább a versengő becsvágy a becsmérlés elfajulása, ahogy itt, ebben az országban minden cselekedet a sötét és következtelen jellem elfajulása. Szó sem lehet itt tehát etikáról; amit annak tartanak az nem más, mint gyenge és könnyelmű emberek sznob taktikája, prudériája, a gyilkos szándék bohózatba illő gátlástalansága, vagy egyszerűbb módon, így én, a kertészhez intézve szavaim, álszenteskedés és bosszúvágy, – az igazságosság képében mutatkozó félelem. Csodálkozás nélkül vettem tudomásul, hogy a nap már magasan jár, és visszatekintve, a közeli, hamuszürke templom irányába, hogy az égen megjelent, a hosszú szárazság után, egy felhő, könnyű, mint egy

csengővirág. A környék tisztelettudó lakói, babonás és kíváncsi munkások, az ablakaik mögül figyelték gyalogutam; meglestek, emlegettem föl a szobrászsnőnek, élettársamnak; arra vágytak, amire én gondoltam: az életere, arra, hogy önazonosságunkat kézzelfoghatóan kell hogy érezzük, végül is arra, hogy az ellenséget ki kell jelölni..., ahogy élettársamnak, igen, az ellenségemnek szoktam kérlelhetetlen magyarázni, művedet meg kell ismerni, ki kell teljesíteni. (Teljesíteni, milyen messzemenően szemérmetlen szó!) Mintha minden túl sokba kerülne itten, gondoltam. Nyújtózom egyet, tagdíj; lépek, tagdíj. Bár nekem már nincsenek vágyaim és álmaim a hovatartozást illetően, a hovatartozás fogalmával is szakítottam, mert amit az jelent, és amiért valahová is tartoznál, ami egyenként mindenkit a közösségbe vinne, – az önzetlenség, az áldozatkészség, a tolerancia... – az mindközönséges közösségi bűnné lesz, éppen mert más rosszat cselekedni és rossznak lenni, mondtam nem egyszer a szobrászsnőnek is, a rossz cselekedet beszűkíti a tudatot, és megismétlődik, és megintcsak meg, és ez az ismeretlen törvény fogva tart mindenkit, és senki sem tud semmiről számot adni, átkozza hát és megveti ezt a világot, én pedig megvetem és átkozom azt az embert, bár nekem, mondom, már nincsenek vágyaim és álmaim a hovatartozást illetően. Én nemhogy a hivatásomat nem űzöm már, de azt is elfelejtettem, mi is volt az, akkor. Azóta (nem emlékszem pontosan az időpontra) vezetek munkanaplót, úgynevezett munkanaplót vezetek azóta, mióta rájöttem, hogy amiről azt hittem, a dolgom, az csak akadályoztatás, önmagam akadályoztatása önmagam által; azt mondtam hát azon a napon, gondra, szerelmi gondra, majd gúnyra adva okot ezzel élettársamnak, a szobrászsnőnek, hogy ez nem az én dolgom, mi több, nekem semmi dolgom nincs ezen a világon, mert akkoriban, természetszerűleg, én is úgy gondoltam, megvetem ezt a kishitű, nevetséges és ostoba világot. Eléggé jól öltözött, de vézna gyermek, vagy templomba rohanó férfi; fekete zakó és pantalló volt rajtam, szemét, por és

száraz falevelek szemcséi, darabkái húzódtak meg rossz szövetében; a hosszú és kimerítő éjszakai séta után mindig szinte rohanva érkeztem vissza a házhoz, ahhoz a menedékházra emlékeztető, száraz zsömle- és pálinkaszagú öreg építményhez, mit a városka jóvoltából szinte ingyen béreltünk. Általában az éjszakai feljegyzések után indultam el, és rendszeren a reggeli órákban tértem haza. Aznap életvegnek tetsző, kendőzetlen közönyről árulkodó, különös reggel volt; úgy tűnt, mintha fohások vagy átkos sóhajok tartanak csak a kisváros házfalait, háztetőit; elképesztő volt, ahogy élettársam, a szobrásznő mondaná, az elémtáruuló valóság színtelensége. Mintha meglopták volna, na nem a világot, de a pirosat, a kéket, a sárgát. „A fakó arany”, gondoltam minden elmúlt éjszaka borzongásával testemben, és egyszerre csak, mintha túl könnyűnek találnám magam, lábujjhegyre álltam, majd visszaereszkedtem a sarkamra. Nadrágom szára felcsavarodott gyérhúsú vádlimra, egyik éle a bal bokám fölött, a balos bakancsom csattján, míg másik éle a jobb bokám fölött, a jobbos bakancsom csattján nyugodott; azon igyekeztem ott a kapu előtt, hogy valamelyest rendbeszedjem magam. Nem értem miért, nem leltem abban semmi örömem. A korábbi rossz szokás, gondoltam. Szörnyű tükörkép, montam már fönt a lakásban, miután lehunyt szemmel fölbotorkáltam a lépcsőkön, és az ablak előtt megálltam; még mindig azon fáradoztam, vállrándításokkal és térdhajlításokkal, hogy eligazítsam ruhadarabjaim, s hogy fakó tekintetem megnyugodhassék valahol a magamat tükröző ablaküvegen túl; idegességet már kimondottan nem, de egykedvű szenvedélyt tapasztaltam magamban, hiszen tekintetem hetek, hónapok óta nem tudott szabadulni e kétségbeejtő disszonanciától. Egyfelől egy szeráf szomorúsága, másfelől pedig a cselédálom, hogy az életet akarni kell. Élettársam apjával, a kertésszel, sohasem találkoztam, mégis úgy tűnt, rengeteg időt töltöttem azzal, hogy vele beszélgetek vagy kártyázok, bár ő egyedül pasziánszozott a legszívesebben, és én is egyedül pasziánszoztam a legszívesebben, mégis,

mondom, úgy tűnt, hogy egyfolytában vele játszom vagy vele beszélgetek. Miért kell nekem örökké vele játszanom vagy beszélgetnem?, kérdeztem mindannyiszor magamtól. Azt hiszem meghittent gyűlöltem halálvágyam miatt, s én ugyanígy gyűlöltem őt az örök visszatérés komikus ötletével „hitelesített” cinizmusa miatt, jóllehet ő is cinikusnak, vagy kép-mutatónak talált engem, ha a lánya, a szobrásznő, leírt neki. Mikor ellátogatott hozzám élettársam, mindig vitt neki, az apjának, azokból a kisplasztikákból, melyeket újabban készített; ezek úgy néztek ki, mint egy különös sír maradványai, olyan ősrégi temetkezési helyről származó leletek (kőlapocskák, szövetmaradványok), hol a holttestet bámulatosan sok virággal borították be, s most mint megkövült maradványokat, lenyomatokat, vagy mint virágpornyomokat láthatjuk. viszont; az üdvözülésnek és a vagyonszerzésnek az egyszerű karcolásnyalábai és -szalagai ezek, hasonlatosak a fogadalmi karcolásokhoz a templomok falain. Az ásatag plasztikák a történelmet tükrözik, mondta gyakran a szobrásznőnek az apja, a kertész, és aztán a szobrásznő nekem, a történelem pedig egyedüli forrása az igazságnak, azt ugyanakkor, hogy mi történt, és mi nem, azt mi mondjuk meg..., így a kertész, hosszú évek óta tartó elszánt és kitaró természettudományos érdeklődésének biztonságával, a katasztrófaelmélet esküdt ellenségeként, és a finomabb és kevésbé empirikus módszer, tehát a nem tapasztalati asszociációk mellett a fokozatos átalakulás fenntartás nélküli híve lett, holott, szerintem, sokkal inkább illett rá az objektivitás és a természethűség karikatúrisztikus követése. Gondolj csak Liszenkóra!, magyarázta visszariadását a kertész lányának, élettársamnak, hogy a lamarckizmusnak micsoda befolyása volt a közelmúlt szociális elméleteire; ha a szegénység, az alkoholizmus vagy a kriminalitás öröklött terheltségéről beszéltek, azt a szó szoros értelmében gondolták, a könyörtelen átöröklésben így az apák vétkei kihatnak még a harmadik generáción túlra is... Liszenko például lamarcki gyógymódot ajánlott, gondolj csak bele, biztatta leányát, a szovjet mezőgazdaság

bajaira; az ártalmatlannak *rémlődő* tudományos vita azután olyan „pikánsan” alakult, hogy álláspontját Liszenko, így a kertész, csalással, hamisítással, manipulációval, majd gyilkossággal támasztotta alá... Ott álltam az ablak előtt, néztem a puszpángokat kinn, majd kinyitottam az ablakot, amit mindig ki szoktam nyitni, ha megérkezem, (és ha eszembe jut) vagy ha már nincs eleve nyitva. A szobrászról mögöttem még feküdt, de, gondoltam, fölédredhetett már, és most eszelősen nézegeti a hátamat, a tarkómat, vagy a zakómmal és a pantalommal való szórakozásom köti le figyelmét. A neszezésből azonban nemsokára arra következtettem, hogy fölkel és a zongoraszékre ül még mezítelen, aztán egy undorító citrancs színű forgófotelbe, és onnét egy siralmas állapotban lévő komódhoz megy, melynek fiókjai, ha kihúzza azokat, ahogy akkor a legalsót kihúzta, észveszejtően vonyítanak, háromlábú kutyák. Mindhiába keresgélt valamit benne. Mivel nem találta, némi bizonytalankodás után odaállt az öltözőkódó tükör elé, és felpróbált egy tarka kendőt. Haja szőke volt, és úgy tetszett mindig, mezítláb jár, még akkor is, ha magas csizma volt rajta. Most elkezdte azt a hiánytalan ceremóniát, amire ő büszke volt, én meg közömbösen néztem általában; nem mintha érzéketlen volnék a sminkelést illetően, de nem éreztem soha azt, hogy nekem ehhez az idő és szépségtan előtti gyónáshoz közöm volna. Ennek én nem lehettem a papja. Bronzszínű volt az arca, melyet vad színekre festett, s a szeme olyan fáradtkék, hogy azt már szürkének lehetne mondani. Teste nem volt vékony, de kecses, keze hosszú. Előbb rosszul éreztem a gyomrában, a hasában, fájdalmat végtagjain, hideget és reszketést, aztán, mint ha valami módon már tudott volna az elkövetkezőkről, talán meg is sejtett valamit, már az volt, akivé később lett... Elmesélte álmát. Ott áll a tükör előtt, én elindulok felé, a komódból, amit minden költözésnél magunkkal vittünk, előveszem a metszőollót, az apja metszőollóját, és a hasába vágom. Vége a tapiókalevesnek és a zöldsárga koátnak, gondolom, azt mondta, az lesz ebédre. Rágyújtok egy cigarettára az

egyik fotelbe zuhanva, majd kisántikálok a konyhába, ezek meg iszok valamit, amit a jégszekrényben találok; bor, akácbor és sajt. Nem tudom miért sántítottam, egyébként nem szoktam, csak ha nagyon fáradt vagyok, „az intrikákba belefáradt ember”, vagy valami ártatlan hóbort, játékos kedv száll meg, hát akkor sántítok kicsit. Ilyenkor, mondom, nagyritkán, azt érzékelem, hogy az egyik lábam rövidebb és szerencsésebb, ha futok. Dudolászni, füttyülni, – soha! Pedig szeretem a melodikus futamokat; így aztán inkább Bruckner, mint Beethoven, a „műveletlen és esztelen” Bruckner, különben, az improvizációt, az ötletességet tekintve a „vízkóros és vad” Beethoven (ha például az op. 106-os zongoraszonátáról, vagy ha a Kreutzer-szonátáról van szó)... Ezek a gondolatok egyrészt persze mulattatnak, másrészt azonban túrhetetlennek találom a végzet passzív destruáló szerepét bennük. El innen!, kiáltom magamban a konyhatükör előtt állva, de mint ki megvakult, nem tudok merre mozdulni, valószínűtlennek látszik, hogy bármerre elinduljak. A járhatatlan utak tébolya, gondolom, a sötét titkos nevei; „A mohó arany”, „A cinkelt kártya”, „Az öngyilkosság arca a tükörben”. Reggel hattól este kilencig, mondom a kertészhez szólva magamban, fénylő naplemente. Szemét kis ringyó!, mondom a tintakék szőnyegen elterülő szobrászónak, haladók élettársamnak az ajtóban állva, ugyanis egyszer nevetve mesélte el, hogy majd meghalt a boldogságtól, mikor az apja, a kertész azt mondta neki, te szemét kis ringyó!... Apát szeretem, sóhajt föl élettársam, a szobrászónő, helyre igazítja a világ elrontott dolgait, és a költözkedéseknél segít cipekedni. A tükör és az apaság, olvastam valahol, mondom erre én neki, utálatos dolog, mert szaporítja a világmindenséget. Elmosolyodok, úgy, ahogy ő, a szobrászónő szokott, kínosan gyorsan. Ahhoz viszont már késő, gondolom, függetlenül az apjától, a kertésztől, hogy egymásra mosolyogjunk. Bent fekszik a szobában holtan. (Milyen szép, ismerős mondat!: bent fekszik a szobában holtan.) Ott, újra ott a konyhatükör előtt bámulom magam, arra is képtelenül, hogy kinyissam a

széket és leüljek, vagy begyűjtsam a gázrezsót és főzök egy kávét. Ez már a szürkület?, kérdezem alig hallhatóan, majd fennhangon kiáltom, hogy: el innen!... Várd meg legalább, amíg besötétedik. Miért kell, hogy megvárjam? Azért, hogy ne ismerjenek föl. Az ilyeneket, mint te, felismerik az utcán. Az olyanokat, akik elkövettek valamit. Azokon látni; utánozzák áldozatuk utolsó mozdulatait: előrebukott fej, a kéz mindig finoman fel és lassúdan vissza, és, enyhén szólva, bizonytalan járás, – valójában mintha mozdulatlanok maradnának, mintha álom és ébrenlét között megszűnne bármi viszonylagos különbség. A beszédmód mindig túl illedelmes, az átok is fájdalom- és borzongásmentes; úgy közelítenek mindenhez, mint egy összecsukható székhez: „mit használ az embernek...? semmit.” Ezek azok, kik elkövettek valami bűnt. (Milyen hülye szó ez, hogy elkövetni!) (Akkor már inkább: bajba keveredni.) Vajon a bajbakeveredettek látványa csak megvetést vált ki, vagy iszonyatot is, „hogyan ez velük is megeshet”, vagy indulatot is, hogy így szép lassan száll el az életük, hogy nem csináltak semmit, vagy: elnéző mosoly is csalhat az emberek arcára? Aligha. Sem szájalom, sem sajnálat, csak a tűrhetetlen székszepek vékony falán támadt kémlelőnyíláson át a kíváncsiság, majd az illetlenségéből származó szégyenérzet, s aztán elbátortalanodás és szívtelesség. „A földön itten nincs nyugalmas élet, / hol az anyag sok, hol túlteng a lélek”, idézte egy alkalommal a kertész Espronceda El diablo mundojából, amelyet most én is föl idéztem magamban. Még nincs teljesen sötét, mégis indulni készülök; azt tervezem, hogy betérek, maradéktalanul jóleső séta után, egy étterembe, egy olyan étterembe, mely ízlésnek nem felel meg, így még soha nem jártam ott, de épp ezáltal alkalmas helynek látszana egy könnyű vacsora elköltéséhez: nyulat eszek, konyakot iszok és fonyódi ásványvizet, a pincér fiatal, magas, hajlott hátú, koszlott vörös szakállt visel, megdöbbenésemre körgallért, amikor belépek biccent, s mivel nincs más vendég rajtam kívül, könnyednek szánt, ám neveltetés híján otrombán nyers kéz-

mozdulattal bókolni kezd... Ezt nem bírom elviselni, úgyhogy inkább a tóhoz megyek. Közben (végre) találkozhatok a kertésszel; el is eredhet az eső; és ha ő, a kertész nem szólítana meg, akkor én mondanám neki, élettársam apjának, hogy mennyire tetszik, ahogy a nyír, a szil, a bükk levelei fénylővé válnak így éjtájt. Egy idő múlva feltűnne, és szóvá is tenném, mennyire hasonlítanak egymásra: a szobrásznő és az apja. A szemük, az arcuk, a hajuk, a kezük. Ezek a munkáskezek. A munkások, gondolom nyomban, látszólag gyámoltalanok és esetlenek, de az örök dolgozás olyan tartást kölcsönöz nekik, amely a tudatos kiállítás, fennmaradni akarás jellemzője, olyan mind, mint egy kiállításba dermedt nyugalom. A munkások nem szenvednek, veszteségük folyamatos fájdalom, reményteljes viselkedés, nem más, mint fáradtságos próbálkozás a biztonságérzet megszerzéséért. Aligha kétséges azonban, hogy engem más fából faragtak, hogy a züllött vagy romlásnak indult erő, bár sem nem az érdek, sem nem a politika, sem nem egyéb praktika kezdte azt ki, mégiscsak ahhoz vezet, hogy a szemem láttára leszek porrá, ezáltal is közelebb, nevetek föl, közösséghez, természethez, állatokhoz és növényekhez... Mégis inkább azt szeretném, ha a kertész szólítana meg, mondjuk azzal az átlátszó trükkkel, hogy tüzet kér; egyetlen lépése is felém rémületet váltana ki szívemben, de a következő pillanatban már sem türelmetlen nem lennék, sem a lehetetlenségtől (egyébként érthetően) dühös, csak enyhén remegnék, valami csodálatos örömező közelségében...; kelletlen megtérés, amit nem akarok hinni. Mindjárt megmondom, szólalna meg egyszerűen a kertész, élettársam apja, hogy mi a boldogság. Tulajdonképpen semmi más, mint egy rendesen sivár jelenetben valami áradozó fogadtatás, amivel csak úgy egyszerre az élet lep meg bennünket. Egy ízetlen órának és kellemetlen helynek a közepén, mikor hangok, fények, árnyak, az atmoszféra minden tárgya és alakzata ünnepi pontossággal és emelkedettséggel tör ránk... Már faképnél is hagynám, mikor váratlan azt mondja: hogy milyen csúnya ember maga!...

Önkéntelenül is a tükörbe nézek újra; mintha egyre fehérebb lennék, merengek. Rágyújtok még egy cigarettára; – s a dohányzás, mikor már azt hitted, kimerültél, újabb gondolatokat ébreszt benned. Mi van, ha mondjuk egy halottat akarsz látni, úgy, ahogy maga a halott is szeretné: vértelenül, kiterítve... Mintha önmagának új, végső látványát kívánná meg a nő, és te pedig ezt a látványt kívánnád meg... Ahogy ezt már végülis ki lehetett találni egyre rövidebb sétáiról, és a te egyre hosszabb sétáidról, egyre kevesebb közös sétáitokról, az ő mindegyre ritkább szomorúságáról, s a te mindegyre sűrűbb szomorúságodról. Különbözik is: ahogy többet és még többet, szerelmet, uralmat, magányt enged meg az ember magának, de leginkább társának, azt úgy már halottnak tekintik... Gondoltam. Elhagyott már nem lehettem, és még nem voltam menekülő.

Budapest

Solymosi Bálint

Nicholas P. ...